

תלמידים יקרים:

ברוכים הבאים לתיכון "בגין". בשנה הבאה, תשפ"ד, תיגשו לבחינת הבגרות הראשונה שלכם במקצוע ההיסטוריה. על מנת להגיע מוכנים טוב יותר, אנו מבקשים מכם להכין את עבודת הרקע לנושא בו תיבחנו. את תשובותיכם רשמו במחברת היסטוריה חדשה, אותה הביאו עימכם לשיעורים בכיתה, כמו כן, עליכם לרכוש את ספר הלימוד בהיסטוריה מתוך רשימת הספרים. הספר הינו חובה לשימוש בשיעורים הנילמדים.

צוות היסטוריה שמח לבואכם ומאחל לכולכם בהצלחה!

הנושא: המנדט הבריטי בארץ ישראל והתפתחות היישוב היהודי

בשנים 1921-1939

כתב המנדט – החלטות וקשיים

בשנת 1920, במסגרת ההסדרים שהתקבלו לאחר מלחמת העולם הראשונה, הוחלט בוועידת סן-רמו על חלוקת המזרח התיכון לשטחי מנדט. חלק מהאזורים נמסרו לחסות צרפתית וחלק נמסרו לחסות בריטית, הגוף שהיה אחראי על מנגנון זה היה ארגון "חבר הלאומים". בעקבות חלוקה זו הועברה ארץ ישראל לחסות בריטניה. ביולי 1922 אישר חבר הלאומים את כתב המנדט על ארץ ישראל. כתב המנדט כלל את הצהרת בלפור, וכך קיבלה ההצהרה תוקף חוקי בין לאומי.

המנדט תבע מאנגליה מחויבות כפולה: מצד אחד היא התחייבה לתמוך בהקמתו של בית לאומי ליהודים בארץ ישראל, אך מן הצד האחר היא התחייבה שלא יעשה דבר העלול לפגוע בזכויותיהן של העדות הלא יהודיות, ונדרשה לפתח את היישוב הערבי שבארץ ישראל. המנדט הינו למעשה פיקדון אשר ניתן על ידי חבר הלאומים לבריטים. מהו פיקדון? פיקדון הינו ייפוי כוח אשר נמסר לשמירה או כערבון. המנדט היה בגדר פיקדון זמני אשר נמסר לבריטים בתנאים מסוימים, שכן טמונה בו ההכרה בקיומו של העם היהודי, בקשר ההיסטורי שלו לא"י ובזכות לבנות בא"י את ביתו הלאומי.

1. קראו את הסעיפים השונים מתוך טופס המנדט המופיע בשאלה ורשמו בטבלה: מה הובטח ליהודים ומה הובטח לכלל היושבים בארץ ישראל?

כתב המנדט על ארץ ישראל, 24 ביולי 1922 (קטעים)

סעיף 2: בעל המנדט יהיה אחראי להעמדת הארץ בתנאים מדיניים, מנהליים וכלכליים כאלה, אשר יבטיחו את הקמתו של הבית הלאומי היהודי [...] את ההתפתחות של מוסדות שלטון עצמי, וכמו כן [יהיה אחראי] לשמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי ארץ ישראל, בלי הבדל בין עם לעם ובין דת לדת.

סעיף 3: על בעל המנדט לעודד שלטון עצמי מקומי, במידה שתרשינה זאת הנסיבות.

סעיף 4: סוכנות יהודית נאותה תוכר כמוסד ציבורי, שתכליתו לייעץ לממשלת ארץ ישראל (הכונה לשלטון הבריטי בארץ ישראל) ולשתף פעולה אִתָּה בכל אותם העניינים הכלכליים, החברתיים והאחרים הנוגעים להקמת הבית הלאומי היהודי ולענייניה של האוכלוסייה היהודית בארץ ישראל, וכן בהתחשב תמיד עם פיקוחה של הממשלה, לסייע ולהשתתף בפיתוח הארץ. [...]

סעיף 6: ממשלת ארץ ישראל, בהבטיחה שזכויותיהם ומצבם של חלקי אוכלוסייה לא ייפגעו לרעה, תקל על עלייה יהודית בתנאים נאותים ותעודד תוך שיתוף פעולה עם הסוכנות היהודית [...] התיישבות צפופה של יהודים על הקרקע, לְרְבוֹת אדמות המדינה, ואדמות שוממות שאינן דרושות למטרות ציבוריות. [...]

סעיף 9: תינתן עֲרֻבָה מלאה לכיבוד המעמד האישי של העמים והעדות השונים וענייניהם הדתיים. [...]

סעיף 11: הממשלה תוכל לבוא לידי סידור עם הסוכנות היהודית הנזכרת בסעיף 4, כדי להקים ולקיים בתנאים הוגנים וצודקים, עבודות ציבוריות ושירותים ומפעלים בעלי תועלת ציבורית וכן לפתח את האוצרות הטבעיים של הארץ [...]

סעיף 12: בידי בעל המנדט יופקד הפיקוח על יחסי החוץ של ארץ ישראל [...]

סעיף 14: בעל המנדט ימְנֶה ועדה מיוחדת שתחקור, תגדיר ותקבע את הזכויות והתביעות בקשר אל המקומות הקדושים ואת הזכויות והתביעות הנוגעות לעדות הדתיות השונות בארץ ישראל. [...]

סעיף 22: אנגלית, ערבית ועברית תהיינה הלשונות הרשמיות של ארץ ישראל. כל דבר או כתובת בערבית על בולים או כסף בארץ ישראל יש לחזור עליהם בעברית, וכל דבר או כתובת בעברית יש לחזור עליהם בערבית.

סעיף 23: ממשלת ארץ ישראל תכיר בחגיה של כל עדה ועדה בארץ ישראל בתור ימי מנוחה חוקיים לבני אותן העדות.

סעיף 24: בעל המנדט יגיש למועצת חבר הלאומים דין וחשבון שנתי שיניח את דעת המועצה, על הצעדים שנקט במשך השנה להגשמת הוראות המנדט.

(ב' יוסף, השלטון הבריטי בארץ ישראל, עמ' 271-275)

במהלך תקופת המנדט הפכה ארץ ישראל מאזור נחשל לאזור מודרני, פתוח לתיעוש, לשירותים ציבוריים ולמוסדות השכלה ותרבות, הדומים לאלה של אירופה. תהליך זה התבסס במידה רבה על כישרונם של היהודים ועל חריצותם, אולם תרומה של ממשלת המנדט למאפיינים אלה הייתה רבה.

2. חפש במקורות מידע שונים: הבא שלוש דוגמאות משלושה תחומים שונים המבטאים

את התפתחות היישוב בארץ ישראל עד 1939, הודות לשלטון המנדט הבריטי.

בשנות ה-20 וה-30 עלו לארץ ישראל שלוש עליות גדולות ומשמעותיות. **עלייה שלישית, רביעית וחמישית.**

3. סכם בקצרה, מתוך מקורות מידע שונים את חשיבותן של עליות אלה להתפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל. בתשובתך התייחס ל נקודות הבאות: דמוגרפיה, פריסה התיישבותית, תעסוקה, כלכלה ואילו ארגונים ומוסדות הוקמו (מקצועיים, חברתיים, תרבותיים, חינוכיים וביטחוניים)
4. בחרו תחום התפתחות **אחד** שהרשים אתכם ביותר. הסבירו מדוע?
5. מצאו **מקור חזותי** (תמונה, קריקטורה, דיאגרמה, מפה וכ"ו) המדגים את **אחד** מתחומי התפתחות שהצגתם בסעיף 3. צרף את המקור שמצאת והסבר מה ניתן להבין מן המקור לגבי ההתפתחות של היישוב היהודי בא"י.

ככל שהתפתחה הציונות והתפתח היישוב היהודי, גברה התנגדותם של ערביי ארץ ישראל הפלסטינים לקיומה ולמדיניותה הפרו- ציונית של בריטניה (בעד הציונות). ניסיונותיה של התנועה הציונית להפיג את חששות הערבים או להציע חיים משותפים על בסיס הבית הלאומי היהודי, נכשלו.

בין השנים 1920 ל 1939 יזמו ערביי הארץ כמה אירועים שבהם נהרגו ונפצעו מאות יהודים. את ההתפרצויות הניעו סיבות שונות וארגונים שונים, אבל מאחורי כולן עמדה ההתנגדות של ערביי ארץ ישראל הפלסטינים לבואם של היהודים לארץ ישראל ולהקמתה של מדינה יהודית.

הראשון מבין אירועי הדמים על רקע לאומי פרץ בפסח תר"פ בירושלים (1920), השני פרץ בתרפ"א ביפו ובסביבתה (1921), והשלישי פרץ בתרפ"ט בכל רחבי הארץ. (1929). בשנות ה-30 פעלו קבוצות ערבים חמושות, שפגעו ביהודים ובבריטים ופעילותן הגיעה לשיאה בשנים תרצ"ו- תרצ"ט במלחמה בכל הארץ. (המרד הערבי בשנים 1936-1939)

6. סכם בקצרה מי היה **חאג' אמין אל -חוסייני** ומה היה תפקידו המרכזי? כיצד השפיע על המאורעות בארץ החל מ 1921?

בשנת 1939 פרסמה ממשלת בריטניה את ההחלטות הבאות במסמך רשמי המכונה "**הספר הלבן**". (-מסמך שנוהגת ממשלת בריטניה לפרסם, גם בימינו, ובו היא מצהירה לפני הפרלמנט על מדיניותה בנושא מסוים. מקור השם הוא בכריכה הלבנה שעל המסמך. הבריטים פרסמו כמה "ספרים לבנים" בשאלת ארץ ישראל. אנחנו נתייחס ל"ספר הלבן" **השלישי** בלבד)

7. קרא את הסעיפים מתוך ה"**ספר הלבן**" השלישי 1939, וענה:

ממשלת בריטניה קובעת כי:

- א. בתוך 10 שנים תקום "מדינת פלסטין".
- ב. על היהודים נאסר לרכוש קרקעות בחלקי הארץ השונים.
- ג. העלייה היהודית לארץ ישראל תוגבל ל 75,000 עולים לחמש השנים הבאות, ולאחר מכן היא תותנה בהסכמת הערבים...."

- הסבר במה באה לידי ביטוי נסיגת בריטניה במדיניותה כלפי היהודים ? (היעזר, שוב, בטופס המנדט מתחילת העבודה.)

עבודה מועילה ובהצלחה